

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Соціально-політичні й економічні перетворення, що відбуваються в суспільстві, вимагають кардинальних змін в усіх його сферах відповідно до Законів «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Концепції фізичного виховання дітей та молоді, Національної програми «Діти України» тощо. Ініціювання таких перетворень, відповідальність за них, цілеспрямоване управління процесом нововведень беруть на себе лідери, людські і професійні якості яких формуються впродовж усього життя. Водночас підготовку лідерів потрібно організовувати і здійснювати за умови, що особистість є активним співучасником, суб'єктом власного становлення. Проблема підготовки перспективних підлітків, потенційних лідерів, які, за наявності відповідних якостей, умінь і навичок, здатні бути лідерами, а в перспективі – взяти на себе відповідальність за вирішення важливих проблем, є одним із суттєвих завдань сучасної школи.

Ученими досліджено основні положення і підходи щодо феномена «лідерство» в таких напрямках: теорія і практика виявлення лідерів (А. Лутошкін, А. Петровський, В. Петровський, Л. Уманський та ін.), стилі лідерства (Г. Андреева, Є. Кузьмін, В. Рубахін та ін.), співвідношення лідерства і керівництва (І. Волков, Р. Кричевський, М. Удальцова та ін.), реалізація лідерського потенціалу (Г. Ашин, К. Берд, Е. Богардус, Ю. Ємельянов, Н. Жеребова, К. Левін, Т. Мальковська, Б. Паригін, А. Петровський, Р. Стогділл, Е. Хартлі, Дж. Шнейдер та ін.), лідерство як вимір успішності педагогічної діяльності (Г. Давлетова, Г. Углярниці та ін.).

Вітчизняними (Є. Горохова, Т. Махіна, М. Рожков, О. Уманський та ін.) і зарубіжними (Д. Лорі, Дж. Пікен, Р. Хейфетц та ін.) авторами визначено та схарактеризовано: лідерські якості особистості, місце і роль лідера в колективі (О. Бодальов, В. Караковський, Х. Лийметс, Л. Новікова та ін.), колективній творчій діяльності (І. Іванов); у шкільному колективі (Р. Кричевський, І. Кон, Г. Молонов, А. Мудрик, І. Подласий, М. Станкін та ін.), лідерську обдарованість дітей (Н. Лейтес). Дисертаційні дослідження українських учених присвячено різним аспектам лідерства: виховання лідерських якостей особистості в сучасній загальноосвітній школі (Д. Алфімов), у старшокласників у процесі діяльності учнівського самоврядування (О. Косенчук), у майбутніх учителів у системі студентського самоврядування (Ю. Кращенко), у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу (Н. Мараховська), у молодших школярів засобами рухливих ігор (А. Семенов), у позааудиторній діяльності (Н. Семченко), виховання лідерської позиції у молодших школярів у позаурочній діяльності (О. Хмизова), в особистісно зорієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи (В. Ягоднікова) та ін.

Психологами (Л. Божович, Д. Ельконін, І. Кон, Г. Костюк, А. Мудрик, В. М'ясищев, А. Петровський, К. Платонов, С. Рубінштейн та ін.) доведено, що врахування вікових і психічних особливостей учнів основної школи (підлітковий вік) є надзвичайно важливим у становленні їхньої особистості. Для внутрішньої позиції підлітка постає потреба знайти і зайняти місце в групі однолітків, здобути

авторитет, повагу, симпатію та увагу товаришів. Значною мірою цьому сприяє роль лідера в командно-ігрових видах спорту як особистості, яка акумулює в собі соціально-психологічний досвід групи, її інтереси, потреби і виступає ініціатором у досягненні мети команди (Т. Джамгаров, В. Румянцева).

Водночас проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в умовах командно-ігрових видів спортивної діяльності не була предметом дослідження вчених. На разі в педагогічній практиці наявна низка суперечностей між:

- потребою суспільства в громадянах із розвинутими лідерськими якостями та реальним станом підготовки учителів до виявлення і реалізації школярами лідерського потенціалу на всіх етапах навчання в загальноосвітньому навчальному закладі;

- необхідністю формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи засобами фізичної культури і відсутністю науково обґрунтованого теоретичного і методичного супроводу такої підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Актуальність, теоретична і практична значущість, недостатня розробленість проблеми зумовили вибір теми дослідження «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми «Професійне становлення педагога в умовах модернізації вищої освіти» (№ 0109U000188) кафедри дошкільної педагогіки, що входить до тематичного плану наукових досліджень Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 6 від 30 січня 2014 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол № 4 від 29 квітня 2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність і структуру феноменів «підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи», «спортивні лідерські якості особистості учнів основної школи»; уточнити поняття «лідерські якості».

2. Виявити компоненти, показники та схарактеризувати рівні підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

3. Визначити й обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

4. Розробити модель і експериментальну методика підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи й апробувати їх ефективність.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – зміст і методика підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

Гіпотеза дослідження: підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи відбуватиметься ефективно, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства;
- оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях із фізичної культури;
- занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності.

Методи дослідження: для розв'язання завдань дослідження використано комплекс методів: теоретичних – аналіз і узагальнення філософської, психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури, змісту навчальних планів та програм з метою виявлення стану проблеми в наукових дослідженнях і практиці роботи вищих навчальних закладів, розкриття сутності підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей, обґрунтування педагогічних умов такої підготовки; емпіричних: діагностувальних (анкетування, опитування, тестування), обсерваційних (спостереження, самоаналіз, самооцінка, рефлексія) задля визначення стану підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і прикінцевий етапи) з метою перевірки ефективності педагогічних умов, моделі та експериментальної методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи; методи математичної статистики (статистична обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація) з метою перевірки достовірності отриманих результатів дослідження.

База дослідження. Дослідження виконано на базі факультетів фізичного виховання та фізичної реабілітації Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», фізичного виховання та спорту Херсонського державного університету, фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Усього дослідженням було охоплено 617 осіб, із них 120 учителів фізичної

культури, які працюють у середніх загальноосвітніх навчальних закладах. У формувальному педагогічному експерименті взяли участь 137 студентів.

Наукова новизна дослідження. Вперше обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи (відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства; оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях із фізичної культури; занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності). Визначено: сутність феномена «підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи» і його структуру (когнітивний і операційний компоненти з відповідними показниками), «спортивні лідерські якості особистості учнів основної школи». Розроблено модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи (інформаційно-збагачувальний, узагальнювально-моделювальний, рефлексивний етапи); виявлено рівні (високий, середній, низький) підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Уточнено поняття «лідерські якості».

Дістали подальшого розвитку теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці й апробації діагностувальної та експериментальної методик підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів основної школи спортивних лідерських якостей у командно-ігрових видах спортивної діяльності; змісту навчання; системи тренінгів, вправ, ділових і рольових ігор. Результати дослідження можуть бути використані викладачами вищих педагогічних закладів освіти, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців фізичної культури, у системі післядипломної освіти, при складанні варіативних програм та методичних посібників.

Упровадження результатів дослідження відбувалось у процесі фахової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт № 3137 від 30.10.2015), Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (акт № 2689/01 від 13.09.2015), Херсонському державному університеті (акт № 01-28/2115 від 19.10.2015), Рівненському державному гуманітарному університеті (акт № 182 від 8.10.2015), Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (акт № 363-33/03 від 28.10.2015).

Достовірність результатів дослідження забезпечено методологією та логікою вирішуваних завдань, використанням системи методів дослідження, адекватних його об'єктові, предмету, меті й завданням, якісним і кількісним аналізом одержаних даних та їх статистичною обробкою.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження викладено на міжнародних: «Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування» (м. Одеса, 2011), «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (м. Львів, 2014), «От теории и гипотез к практическим шагам в науке» (м. Горлівка, 2014); всеукраїнських: «Соціалізація молоді в умовах розбудови демократичної правової держави» (м. Одеса, 2007), «Сучасна вища освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика» (м. Одеса, 2010), «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (м. Дніпропетровськ, 2014), «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: теорія і практика» (м. Одеса, 2015) науково-практичних конференціях.

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 13 одноосібних наукових праць, зокрема: 6 статей у фахових виданнях України, 1 – в періодичному зарубіжному науковому виданні, 6 – апробаційного характеру.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і 5 додатків. Основний зміст дисертації викладено на 160 сторінках і містить 10 таблиць, 2 рисунки, що обіймають 1 сторінку основного тексту. Список використаних джерел налічує 252 найменування, із них 2 – іноземною мовою. Додатки викладено на 38 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, загальну кількість публікацій і структуру роботи.

У **першому розділі «Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи»** представлено результати аналізу проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей у наукових дослідженнях, схарактеризовано феномени «підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи» та «спортивні лідерські якості особистості учнів основної школи», обґрунтовано педагогічні умови і презентовано модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

Аналіз наукового фонду засвідчив наявність різних поглядів щодо визначення сутності феномена «лідерство» як процесу, як-от: реалізація впливу лідера групи на її членів у ході досягнення групових цілей (І. Морозов), реалізація одним чи кількома членами групи свого авторитету в ділових та емоційно-особистісних відносинах з іншими (Є. Кузьмін); система відносин умотивованої взаємодії членів групи, що залежить від прояву їхньої особистісної ініціативи; залежність від розвитку відносин у групі, за якими один із її членів здійснює вплив на інших

оптимальним вирішенням групового завдання в діяльності (Ю. Луньова, С. Саричева); соціально-психологічний механізм, соціально-психологічне явище, відносини домінування та підпорядкування, провідне становище особистості в групі, стиль і процес взаємодії у групі; різновид соціально-ціннісної активності, спрямованої на реалізацію особистісних і загальногрупових цілей та зумовленої особистісними якостями лідерів як суб'єктів, об'єктивними ситуаціями й вимогами групи, а також обставинами її життєдіяльності в конкретному соціальному середовищі (О. Косенчук); організація й управління колективом (Н. Мараховська); соціально-психологічне явище, сутність якого полягає у здійсненні провідного впливу одних членів групи на інших, в оптимальному вирішенні спільної задачі; одна із форм громадської активності в групі (Л. Уманський).

Отже, вчені здебільшого акцентують увагу на різних гранях лідерства, що призвело до розмаїття визначень, серед яких домінує здатність особистості до підпорядкування собі інших у стимулюванні, плануванні й організації активності групи, що призводить до реалізації поставленої мети.

Лідером учені називають: члена групи, за яким визнається право ухвалення відповідальних рішень у значущих для групи ситуаціях; авторитетну особу, яка реально відіграє ключову роль в організації спільної діяльності та регулюванні взаємин у групі (А. Петровський); члена групи, якого висуває колектив за результатами взаємодії його членів, який веде, організовує, планує і керує діяльністю цієї групи, виявляючи при цьому більш високий, ніж усі інші, рівень активності (Н. Жеребова); володіє найбільшим ціннісним потенціалом, що забезпечує йому провідний вплив у колективі (Р. Кричевський); особистість, яка має цінний для групи потенціал, ініціює взаємодію її членів, впливає на згуртування колективу (Н. Мараховська); здатний вести за собою, спонукати інтерес до справи, активно впливати на оточення (М. Рожков).

Поняття «лідерство» розуміємо як провідний вплив особистості на членів команди щодо оптимізації вирішення групового завдання в командно-ігрових видах спортивної діяльності. «Лідера» розглядаємо як члена групи, який прагне бути корисним і задовольняє командний (груповий) інтерес, користується активною підтримкою членів групи, визнається ними як особистість, яка, використовуючи різні мотиваційні чинники, здатна повести за собою команду до успішної реалізації поставленої мети.

Передумовою визнання члена групи лідером є притаманні йому специфічні лідерські якості особистості, які визначаються вченими як: сукупність певних властивостей, рис, що дозволяє члену дитячого об'єднання статусно виокремлюватися в конкретній справі й приймати відповідальні рішення у значущих для групи ситуаціях (В. Сбитнева); якості, що є необхідними особистості для успішної організаторської діяльності й створення позитивної атмосфери в колективі і сприяють досягненню загальних цілей (А. Зоріна); індивідуально-особистісні й соціально-психологічні особливості особистості, що впливають на групу й призводять до досягнення мети (В. Ягоднікова); різновид соціально-психологічних властивостей, що відображають ставлення до інших і суспільства загалом та

виявляються в поведінці й учинках людини (Н. Семченко); сукупність характеристик особистості, що дозволяють їй посісти позицію лідера в групі і виявляються насамперед в організаторських здібностях, умінні здійснювати суттєвий вплив на поведінку і настрої членів групи, бути прикладом для наслідування (Ю. Кращенко); сукупність властивостей особистості учнів 15–17 років, що забезпечують виявлення їхньої соціальної активності як суб'єктів реалізації особистісних і загальногрупових соціально значущих цілей, участі в житті суспільства (О. Косенчук); узагальнені властивості лідера створювати нове бачення вирішення проблеми, успішно впливати на послідовників у напрямі досягнення групою або організацією поставлених цілей (Д. Алфімов).

У дисертації «лідерські якості особистості» визначаємо як такі, що проявляються особистістю в діяльності і характеризуються наявністю організаторських здібностей, ініціативністю, відповідальністю, вміннями адекватно оцінювати ситуацію і здатністю приймати відповідні рішення.

Психологи спортивної галузі (П. Рудик, А. Пуні та ін.) лідерські якості визначають за ступенем їх значущості для того чи того виду спорту, здебільшого поділяють їх на загальні й основні. Загальні якості стосуються всіх видів спортивної діяльності (цілеспрямованість, дисциплінованість і впевненість). Основні якості визначають результативність у конкретному виді спорту (наполегливість, завзятість, витримка, самовладання, сміливість, рішучість, ініціативність і самостійність).

Виховання спортивних лідерських якостей особистості відбувається протягом усього життя, але найбільш сприятливим у цьому є підлітковий вік, де закладається і формується підґрунтя лідерського потенціалу, який згодом розкривається в дорослому житті. Вік учнів основної школи характеризується як надзвичайно важливий у становленні особистості.

«Спортивні лідерські якості особистості учнів основної школи» розуміємо як такі, що проявляються в командно-ігрових видах спортивної діяльності в процесі опанування різних видів спорту і характеризуються ініціативністю, відповідальністю, організаторськими здібностями, вміннями оцінювати командну та ігрову ситуацію, спортивним честолюбством, здатністю приймати рішення на користь команди.

Процес формування спортивних лідерських якостей, на жаль, сьогодні не висвітлено як у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, так і в технологіях організації навчально-виховного процесу вищої школи. Відтак, підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи постає як педагогічна проблема, що потребує пошуку шляхів і засобів свого розв'язання.

Поняття «підготовка» визначаємо як цілеспрямований процес, метою якого є спеціально організоване здобуття майбутнім фахівцем певної сукупності знань, умінь, навичок, за результатами набуття яких він може бути готовий до виконання конкретної діяльності, стати суб'єктом цієї діяльності.

У дослідженні процес підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у вищій базуються на визнанні того, що він має складну структуру, яка утворює

органічну сукупність складових, поєднаних безліччю зв'язків і залежностей. Результатом цієї підготовки є підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

Підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи розуміємо як особистісне новоутворення, що формується за результатами підготовки до професійної діяльності студентів у виші і відображає ступінь оволодіння теоретичних знань й опанування практичних умінь щодо формування в учнів основної школи спортивних лідерських якостей у командно-ігрових видах спортивної діяльності. Це передбачає сформованість двох компонентів, якими виступили база знань (когнітивний компонент) та система дій, що забезпечують їх практичну реалізацію (операційний компонент).

Когнітивний компонент – спрямований на формування у студентів уявлень про сутність лідерства, лідерські якості та спортивні лідерські якості, способи, принципи, форми і методи формування спортивних лідерських якостей у роботі вчителя фізичної культури. Він складається з єдності методологічних, теоретичних і технологічних знань, що інтегрують спеціальні (професійні) знання і вміння їх використовувати при вирішенні професійних завдань.

Операційний компонент – спрямований на формування у студентів умінь планувати і проектувати власну діяльність із фізичного виховання учнів щодо формування в них спортивних лідерських якостей, розробляти різні моделі організації цієї діяльності з урахуванням вимог навчальної програми і можливостей учнів.

Під педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи розуміємо сукупність зовнішніх обставин організації освітнього процесу та внутрішнього стану самих студентів, від наявності яких залежить кінцевий результат сформованості професійних знань, умінь і навичок, підготовленість до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

Педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи виступили: відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства; оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях з фізичної культури; занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності.

Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи розуміємо як загальну схему процесу означеної підготовки, що відображає його основні складові, їх послідовність та підпорядкованість і містить такі етапи: інформаційно-збагачувальний (опанування нового та закріплення вже набутого теоретичного матеріалу на рівні самостійної дослідної роботи), узагальнювально-моделювальний (набуттям студентами конкретного практичного досвіду в розробці та проведенні

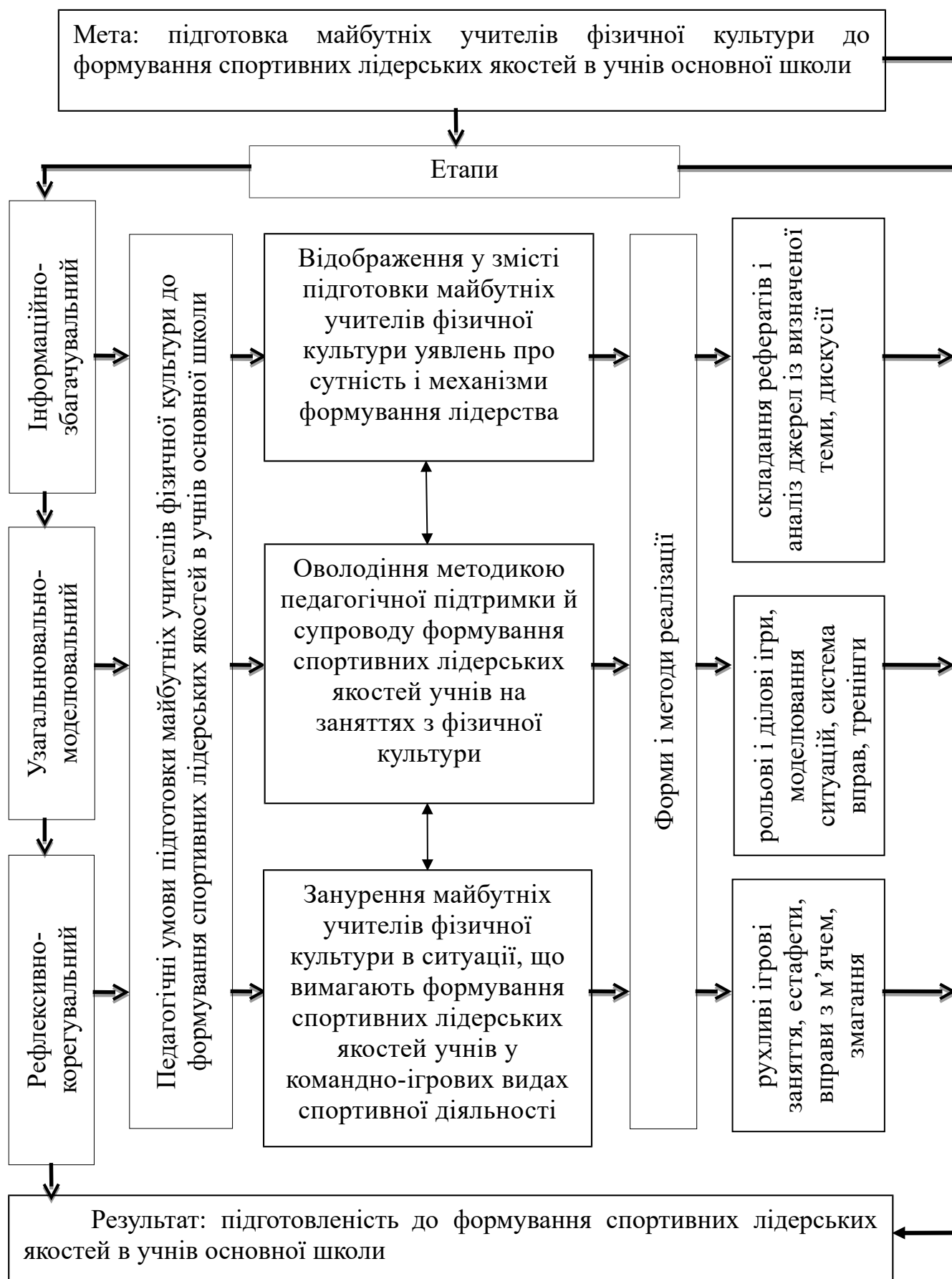
занять, що моделюють педагогічні ситуації і присвячені проблемі лідерства серед учнів і набуттю в них спортивних лідерських якостей), рефлексивно-корегувальний (спрямований на реалізацію набутого досвіду на практиці щодо формуванні спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в командно-ігрових видах спортивної діяльності) (див. рис. 1).

У другому розділі «Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи» висвітлено логіку організації експерименту, схарактеризовано показники і рівні підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи, подано експериментальну методiku підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи, проаналізовано результати констатувального та прикінцевого зрізів, доведено ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

Показниками когнітивного компонента підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи виступили обізнаність із: теоретичними засадами лідерства, ознаками прояву лідерських якостей і чинниками, що впливають на їх формування; сутністю спортивних лідерських якостей учнів, їх показниками й особливостями прояву в учнів основної школи; засобами і методами формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Показниками операційного компонента виступили вміння: визначати спортивні лідерські якості за ознаками їх прояву в учнів основної школи; розробляти й упроваджувати форми і методи формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

На підставі визначених компонентів і показників схарактеризовано рівні підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи: високий, середній і низький.

Високий рівень підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи характеризується теоретичними знаннями засад лідерства та практичними вміннями самостійно формувати спортивні лідерські якості в учнів основної школи. Виявляється у свідомих і систематизованих знаннях щодо теоретичних засад лідерства, ознак прояву лідерських якостей і чинників, що впливають на їх формування; знаннях щодо сутності спортивних лідерських якостей учнів, їх показників та особливостей прояву в учнів основної школи; знаннях засобів і методів формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Студенти цього рівня володіють уміннями визначати спортивні лідерські якості за ознаками їх прояву в учнів основної школи; вміють розробляти й упроваджувати форми і методи формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в навчальній та практичній діяльності.

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи

Середній рівень підготовленості майбутніх учителів фізичної культури характеризується тим, що студенти володіють теоретичними знаннями засад лідерства, але відчують певні труднощі при їх реалізації. Студенти цього рівня обізнані з теоретичними засадами лідерства, ознаками прояву лідерських якостей і чинників, що впливають на їх формування; розуміють сутність спортивних лідерських якостей учнів, їх показники й особливості прояву в учнів основної школи; обізнані із засобами і методами формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи, натомість їхні знання мають нестійкий характер. Студенти вміють визначати спортивні лідерські якості за ознаками їх прояву в учнів основної школи, проте не завжди можуть розробляти і впроваджувати форми та методи формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи у практичній діяльності.

Низький рівень підготовленості майбутніх учителів фізичної культури характеризується фрагментарними теоретичними знаннями засад лідерства, у них наявні певні труднощі при їх реалізації, вони потребують сторонньої допомоги. У студентів цього рівня відсутні знання ознак прояву лідерських якостей і чинників, що впливають на їх формування, сутності спортивних лідерських якостей учнів, їх показників та особливостей прояву в учнів основної школи; вони не диференціюють засоби і методи формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Вміння студентів визначати спортивні лідерські якості за ознаками їх прояву в учнів основної школи, розробляти й упроваджувати форми і методи формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи носять фрагментарний характер і є репродуктивними.

Для визначення рівнів підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи було розроблено методiku їх діагностування. Сформованість рівнів підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи за показниками когнітивного компонента виявляли за розробленим питальником, що складався із трьох блоків: за першим – оцінювалось, які саме явища обстежувані пов'язують із проявом лідерства в учнів основної школи і наявністю в них спортивних лідерських якостей; за другим – з'ясовувалась обізнаність студентів щодо чинників, які впливають на формування в учнів основної школи спортивних лідерських якостей; за третім – які завдання необхідно розв'язувати в роботі з учнями основної школи, щоб прищепити їм лідерські якості, та які засоби використовувати, щоб формувати в них спортивні лідерські якості. Діагностування студентів за показниками операційного компонента відбувалося за результатами аналізу продуктів діяльності студентів, зокрема за їхніми розробками планів-конспектів із методики проведення занять з учнями із фізичної культури, що виявляли особливості прийняття ними рішень і програми дій у педагогічній ситуації та передбачали формування спортивних лідерських якостей.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи розподілилась у такий спосіб: низький

рівень виявили 74% респондентів експериментальної групи (далі – ЕГ) і 77% контрольної групи (далі – КГ), середній рівень – 26% майбутніх учителів фізичної культури в ЕГ та 23% у КГ, високого рівня не було виявлено в жодного студента ЕГ та КГ. Різниця у вихідних показниках студентів експериментальної та контрольної груп до початку формування експерименту не є статистично вагомою, що підтверджено значенням критерію однорідності χ^2 .

На підставі теоретичного дослідження й одержаних на констатувальному етапі експерименту результатів було розроблено експериментальну методику підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Запропонована методика передбачала поетапну і послідовну реалізацію визначених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

На першому – інформаційно-збагачувальному етапі для реалізації першої педагогічної умови – відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства було доповнено зміст робочих програм навчальної дисципліни «Теорія і методика викладання спортивних ігор», до складу якої увійшли модулі «Теорія і методика викладання баскетболу», «Теорія і методика викладання волейболу», «Теорія і методика викладання гандболу» та «Теорія і методика викладання футболу», до змісту яких було введено такі теми: лідерські якості й ознаки їх прояву; чинники формування спортивних лідерських якостей; особливості прояву спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в командно-ігрових видах спортивної діяльності; шляхи і засоби формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи; форми та методи формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи у спортивних іграх.

У процесі навчальної роботи на першому етапі студенти опановували новий і закріплювали набутий теоретичний матеріал на рівні самостійної дослідної роботи в традиційних формах таких, як складання рефератів і аналіз джерел із визначених тем, підготовка матеріалів для дискусій і міні-доповідей («Спортивний лідер, хто він...?», «Чи є лідерство серед учнів основної школи педагогічною проблемою? Чому?», «Чи достатньо уваги сьогодні приділяється проблемі лідерства серед учнів основної школи?», «Які види спорту, на Ваш погляд, можуть сприяти формуванню спортивних лідерських якостей в учнів основної школи?», «Лідерство у житті та спорті», «Феномен лідерства», «Спортивне лідерство») тощо.

На другому – узагальнювально-моделювальному етапі з метою реалізації другої педагогічної умови – оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях із фізичної культури використовувались інтерактивні форми навчання. При визначенні методів і прийомів реалізації цієї умови враховувалось, що зовнішнім чинником професійного становлення є навчально-виховний процес, який передбачає не тільки засвоєння знань, умінь і навичок, а й розвиток індивідуальних властивостей, особистісних та лідерських якостей майбутнього вчителя, що дозволяють йому самостійно

освоювати професійні обов'язки, виконувати їх оптимальними способами.

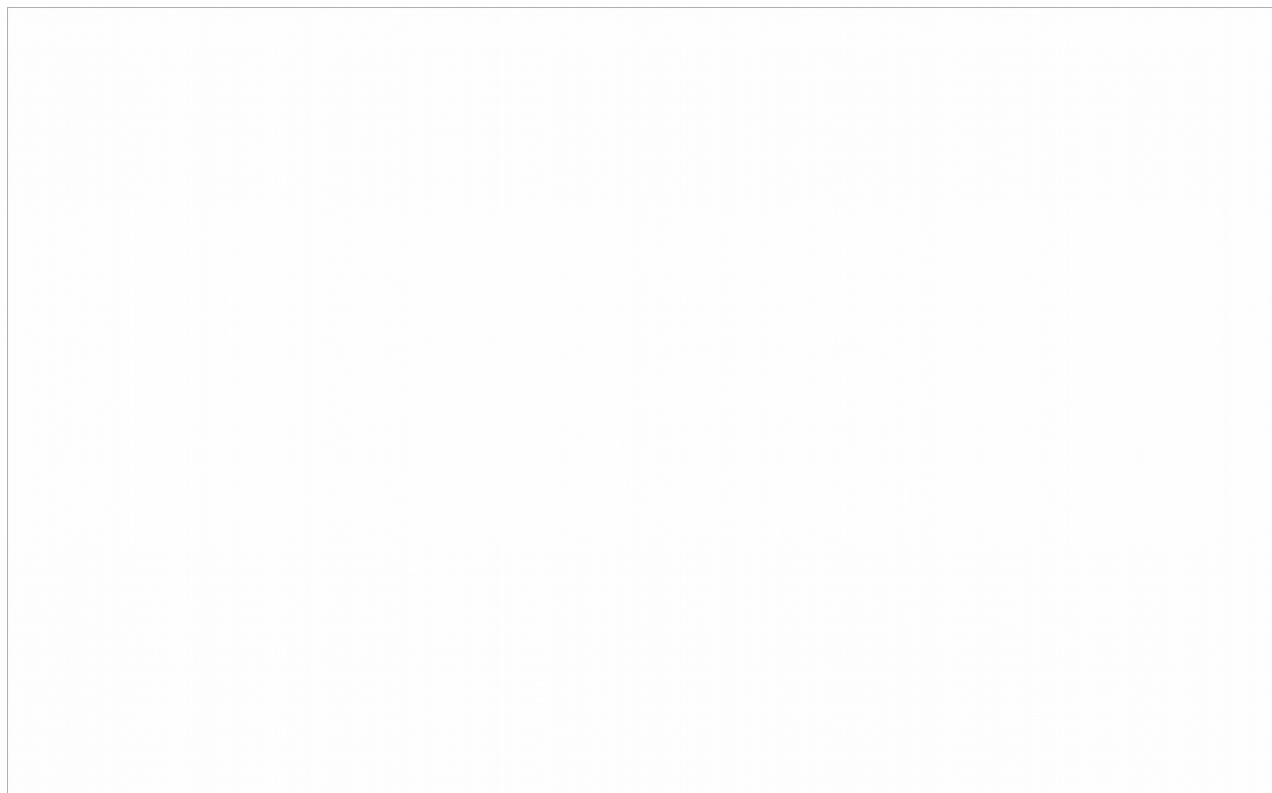
Експериментальна методика другого етапу передбачала усвідомлення студентами засобів цілеспрямованого розвитку спортивних лідерських якостей в учнів основної школи і принципів їх застосування. Оволодіння методикою педагогічної підтримки і супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів здійснювалось у процесі тренінгу розвитку лідерських якостей, у якому були задіяні різноманітні вправи («Цитати про лідерство», «Риси лідера», «Якості лідера», «Мої сильні боки», «Почуття успіху», «Переправа», «Я – Лідер?», «Здатність до компромісу», «Цілі команди», «Оцінка самого себе», «Емблема лідерства», «Кодекс поведінки лідера»), рольові ігри («Стили лідерства», «Дігікон», «Їхали цигани»), ділові ігри («Лідер», «Моя команда», «Я лідер команди»), психологічні ігри («Адаптація», «Фотограф»), моделювання ситуацій, комплексні ігрові заняття («Лідер і лідерство», «Основи лідерства», «Лідер у тобі») тощо.

На третьому – рефлексивно-корегувальному етапі для реалізації третьої педагогічної умови – занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності, передбачалася систематизація знань, накопичених студентами в процесі другого етапу експерименту і вироблення в них стійких стереотипів діяльності щодо формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в командно-ігрових видах спортивної діяльності. З цією метою на практичних заняттях зі спортивних ігор відпрацьовувалися прийоми організації діяльності учнів основної школи в командних іграх, спрямованих на формування спортивних лідерських якостей. Провідними формами роботи на третьому етапі були рухливі ігрові заняття, естафети, різноманітні вправи з м'ячем, у яких моделювались та імітувались ситуації поведінки і дій учнів. При цьому, предметом обговорення виступали: особливості професійної підготовки і ставлення педагога до ситуації; осмислення «розриву» між теоретичними знаннями і результатами власної діяльності, пов'язаної зі створенням позиції лідера в шкільному колективі (зокрема, у вирішенні конкретної педагогічної ситуації); рефлексія переживань, бажання щодо подолання такого «розриву»; пізнання сутності суперечності через вихід за рамки конкретної ситуації наведенням типових прикладів діяльності вчителів із визначення позиції лідера і переведенням розмови на особливості вирішення цієї проблеми; саморегуляція через створення плану самовдосконалення щодо формування спортивних лідерських якостей учнів; узагальнювальний самоаналіз щодо прогнозування шляхів і способів педагогічної діяльності в контексті формування спортивних лідерських якостей учнів.

Рефлексія досвіду вирішення проблем, що створювались у таких ситуаціях, надавала можливості майбутнім учителям накопичити «банк» уявлень про способи їх вирішення, набути орієнтирів, що допомагають оперативної і продуктивно діяти перевіреним способом у мінливому перебігу педагогічного спілкування-взаємодії з учнями.

Усі доробки студентів, що опрацьовувались у процесі занять, систематизувались, узагальнювались і зберігались у їхніх індивідуальних портфоліо у відповідних електронних файлах.

По завершенні формувального етапу експерименту здійснено прикінцеве обстеження, метою якого було виявлення змін у рівнях сформованості підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи, результати якого подано на діаграмі (див. рис. 2).

Рис. 2. Динаміка кількісних змін у рівнях підготовленості майбутніх учителів фізичної культури експериментальної і контрольної груп до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи

Результати діагностичних зрізів засвідчили позитивні зміни в майбутніх учителів фізичної культури експериментальної групи. Так, якщо на констатувальному етапі на високому рівні в ЕГ не було виявлено жодного студента, то на прикінцевому етапі їх стало 37,5%. На середньому рівні підготовленості кількість студентів ЕГ на прикінцевому етапі становила 52,5%, тоді як на констатувальному етапі було 26%.

Позитивним є той факт, що на низькому рівні підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи кількість студентів ЕГ на прикінцевому етапі становила 10% (було 74%).

У КГ за високим рівнем підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи було виявлено 0,8% студентів (було 0%). На середньому – стало 28,2% (було 23%), на низькому рівні – виявлено 71% (було 77%).

Об'єктивність одержаних результатів формувального етапу експерименту перевірено за критерієм однорідності χ^2 Пірсона. Емпіричне значення критерію χ^2 порівняння результатів констатувальних і прикінцевих зрізів в експериментальній групі складало 88,42, що більше за критичне значення критерію χ^2 (88,42 > 5,99). Таким чином, із ймовірністю 95% можна стверджувати, що позитивні зміни, які спостерігалися в рівнях підготовленості студентів щодо формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в ЕГ відбулися під впливом упроваджених на формувальному етапі експерименту педагогічних умов.

Отже, статистичний аналіз експериментальних даних підтвердив ефективність задіяних педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи і розроблених моделі й експериментальної методики їх реалізації в навчальному процесі вишу.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробці, науковому обґрунтуванні педагогічних умов, моделі, експериментальної методики і змісту підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

1. Визначено поняття «підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи» як особистісне новоутворення, що формується за результатами підготовки до професійної діяльності студентів у виші і відображає ступінь оволодіння теоретичних знань й опанування практичних умінь щодо формування в учнів основної школи спортивних лідерських якостей у командно-ігрових видах спортивної діяльності.

«Спортивні лідерські якості особистості учнів основної школи» розуміємо як якості особистості, що проявляються в командно-ігрових видах спортивної діяльності при опануванні різних видів спорту і характеризуються ініціативністю, відповідальністю, організаторськими здібностями, вміннями оцінювати командну та ігрову ситуацію, спортивним честолюбством, здатністю приймати рішення на користь команди.

2. Розкрито структуру підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи, що містить два взаємопов'язані компоненти: когнітивний та операційний. Показниками за когнітивним компонентом виступили обізнаність із: теоретичними засадами лідерства, ознаками прояву лідерських якостей і чинниками, що впливають на їх формування; сутністю спортивних лідерських якостей учнів, їх показниками та особливостями прояву в учнів основної школи; засобами і методами формування

спортивних лідерських якостей в учнів основної школи; за операційним – уміння: визначати спортивні лідерські якості за ознаками їх прояву в учнів основної школи; розробляти і впроваджувати форми та методи формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

Схарактеризовано рівні підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи (високий, середній, низький).

3. Визначено, обґрунтовано й упроваджено такі педагогічні умови: відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства; оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях з фізичної культури; занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності.

4. Розроблено й апробовано модель і експериментальну методику підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи, що передбачала такі етапи: інформаційно-збагачувальний, узагальнювальний-моделювальний, рефлексивно-корегувальний, для кожного з яких було визначено навчальні цілі, зміст, методи і форми їх реалізації (тестування, дискусії, проблемні лекції, рольові, ділові ігри, моделювання ситуацій, тренінги, проблематизації, схематизації, візуалізації навчальної інформації тощо).

5. Доведено статистичну значущість позитивних зрушень щодо підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Прикінцевий етап експерименту засвідчив, що кількість майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем підготовленості до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в ЕГ зросла з 0% до 37,5%; тоді як у КГ з 0% до 0,8%; із середнім – в ЕГ збільшилася на 26,5%, а в КГ на 5,2%. Кількість майбутніх учителів фізичної культури ЕГ з низьким рівнем підготовленості зменшилася на 64%, тоді як у КГ – на 6%. Статистична обробка отриманих кількісних результатів діагностування рівнів підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи із застосуванням критерію однорідності χ^2 засвідчила статистичну значущість позитивних зрушень шляхом упровадження запропонованих педагогічних умов, моделі й експериментальної методики.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці технології професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури щодо формування спортивних лідерських якостей учнів старшої школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Тітова Г. В. Феномен лідерства і лідерські якості в навчальному колективі / Г. В. Тітова // Наука і освіта. – 2008. – № 1–2. – С. 105–107.
2. Тітова Г. В. Основні поняття дослідження лідерських якостей особистості в сучасних дослідженнях / Г. В. Тітова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – Ч. 13. – С. 321–331.
3. Тітова Г. В. Проблема лідерства у спортивній діяльності та сутність поняття «спортивні лідерські якості» / Г. В. Тітова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Ч. 3. – С. 357–366.
4. Тітова Г. В. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в теорії і практиці / Г. В. Тітова // Наука і освіта. – 2015. – № 6/СХХХV. – С. 119–124. – (Педагогіка).
5. Тітова Г. В. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи / Г. В. Тітова // Наука і освіта. – 2015. – № 8/СХХХV. – С. 177–181. – (Педагогіка).
6. Тітова Г. В. Особливості формування лідерських якостей в учнів основної школи / Г. В. Тітова // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. / за ред. А. Л. Ситченка. – № 3 (50), вересень 2015. – (Сер. : Педагогічні науки). – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. – С. 289–294.
7. Тітова А. В. Педагогические условия подготовки будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы / А. В. Тітова // Концепт. – 2015. – № 10 (октябрь). – ART 15356. – URL: <http://e-koncept.ru/2015/15356.htm>. – ISSN 2304-120X.
8. Тітова Г. В. Формування лідерських якостей майбутніх учителів фізичного виховання як педагогічна проблема / Г. В. Тітова // Матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців [«Соціалізація молоді в умовах розбудови демократичної правової держави»], (16 лютого 2007 р.). – Одеса : Одеський юридичний інститут ХНУВС, 2007. – С. 193–194.
9. Тітова А. В. Теоретические подходы к развитию лидерских качеств личности / А. В. Тітова // Матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. [«Сучасна вища освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика»], (7–8 жовтня 2010 р.). – Одеса : ПНПУ, 2010. – С. 88–91.
10. Тітова Г. В. Лідерство в системі професійно-педагогічної підготовки / Г. В. Тітова // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування], (6–7 жовтня 2011 р.). – Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2011. – С. 130–133.
11. Тітова Г. В. До проблеми формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи / Г. В. Тітова // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології»], (27–28 червня 2014 р.). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. –

С. 16–18.

12. Тітова Г. В. Сутність феномена «лідерство» / Г. В. Тітова // Матеріали VII (XLVII) междунар. науч.-практ. конф. [«От теории и гипотез к практическим шагам в науке»], (24–25 июля 2014 г.). – Горловка : ФЛП Пантюх Ю. Ф., 2014. – С. 49–50.

13. Тітова Г. В. До проблеми розвитку лідерського потенціалу особистості / Г. В. Тітова // Матеріали четвертої всеукраїнської науково-практ. конф. з міжнародною участю [«Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук»], (15 липня 2014 р.) : у 2-х частинах. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2014. – Ч.1. – С. 98–100.

АНОТАЦІЯ

Тітова Г. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2016.

У дисертації вперше визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи (відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства; оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях з фізичної культури; занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності); розкрито сутність і структуру (когнітивний і операційний компоненти), показники, схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Розроблено й апробовано модель та експериментальну методику підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, підготовленість майбутніх учителів фізичної культури, формування спортивних лідерських якостей, учні основної школи, педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Титова А. В. Подготовка будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. –

Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины. – Одесса, 2016.

В диссертации впервые обоснованы педагогические условия подготовки будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы (отражение в содержании подготовки будущих учителей физической культуры представлений о сущности и механизмах формирования лидерства; овладение методикой педагогической поддержки и сопровождения формирования спортивных лидерских качеств учащихся на занятиях по физической культуре; погружение будущих учителей физической культуры в ситуации, требующие формирования спортивных лидерских качеств учащихся в командно-игровых видах спортивной деятельности).

В работе определены: сущность феномена «подготовленность будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы» – личностное новообразование, формирующееся в результате подготовки к профессиональной деятельности студентов в вузе и отражающее степень освоения теоретическими знаниями и овладения практическими умениями по формированию у учащихся основной школы спортивных лидерских качеств в командно-игровых видах спортивной деятельности; «спортивные лидерские качества личности учащихся основной школы» – качества личности, которые проявляются в командно-игровых видах спортивной деятельности в процессе освоения различных видов спорта и характеризуются инициативностью, ответственностью, организаторскими способностями, умениями оценивать командную и игровую ситуацию, спортивным честолюбием, способностью принимать решения в пользу команды.

Подготовленность будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы предполагает сформированность двух компонентов, которыми выступили база знаний (когнитивный компонент) и система действий, обеспечивающих их практическую реализацию (операционный компонент).

Когнитивный компонент – направлен на формирование у студентов представлений о сущности лидерства, лидерских качеств и спортивных лидерских качеств, способах, принципах, формах и методах формирования спортивных лидерских качеств в работе учителя физической культуры. Он состоит из единства методологических, теоретических и технологических знаний, интегрирующих специальные (профессиональные) знания и умения их использовать в решении профессиональных задач.

Операционный компонент – направлен на формирование у студентов умений планировать и проектировать свою деятельность по физическому воспитанию учащихся, формированию у них спортивных лидерских качеств, разрабатывать различные модели организации такой деятельности с учетом требований учебной программы и возможностей обучаемых.

Разработанная модель подготовки будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы состоит

из информационно-обогащающего, обобщающе-моделирующего и рефлексивно-корректирующего этапов.

На основании теоретического исследования и полученных на констатирующем этапе эксперимента результатов была разработана экспериментальная методика подготовки будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы. Предложенная методика предусматривала поэтапную и последовательную реализацию выделенных педагогических условий подготовки будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы.

Результаты анализа экспериментальных данных на заключительном этапе эксперимента подтвердили эффективность выделенных педагогических условий подготовки будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы и разработанных модели и экспериментальной методики их реализации в учебном процессе вуза.

Ключевые слова: будущие учителя физической культуры, подготовленность будущих учителей физической культуры, формирование спортивных лидерских качеств, ученики основной школы, педагогические условия.

ANNOTATION

Titova H. V. Training of the Future Physical Culture Teachers to develop sports leadership qualities of secondary school pupils. – Manuscript (in Ukrainian).

The dissertation for the Candidate degree in Pedagogical Studies in speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – State institution «South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2016.

The pedagogical conditions facilitating the training of the future Physical Culture teachers to develop sports leadership qualities of secondary school pupils (reflection of the notions concerning the essence and mechanisms enabling the development of leadership in the contents of the training targeted for the future teachers of Physical Culture; mastering of the methods of pedagogical support and accompaniment to the development of pupils' sports leadership qualities at the lessons of Physical Education; immersion of the future Physical Culture teachers into situations which facilitate the development of pupils' sports leadership qualities in team sports and games) have been determined in the thesis for the first time; the essence and structure (cognitive and operational components) as well as indices have been revealed; the levels of the future Physical Culture teachers' preparedness (high, intermediate, low) for the development of secondary school pupils' sports leadership qualities have been characterized. The model and experimental methods favouring the training of the future Physical Culture teachers to develop secondary school pupils' sports leadership qualities have been elaborated and verified.

Key words: future teachers of Physical Culture, future Physical Culture teachers' preparedness, development of secondary school pupils' sports leadership qualities, secondary school pupils, pedagogical conditions.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Тітова Ганна Віталіївна

УДК 378.124+371.13+37.037+37.035.91

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ФОРМУВАННЯ СПОРТИВНИХ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ
В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Нестеренко Вікторія Володимирівна,
 Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
 професор кафедри дошкільної педагогіки.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор
Маковецька Наталія Валеріївна,
 Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет»,
 професор кафедри туризму;

кандидат педагогічних наук, доцент
Наумчук Володимир Іванович,
 Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
 доцент кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання.

Захист дисертації відбудеться 14 квітня 2016 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано 10 березня 2016 року.

Учений секретар
 спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

Підп. до друку 09.03.2016. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарн. «Times» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 пр.
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 0949464393, 0487431393 email - 7431393@gmail.com